

Росії, зокрема "Єдина Росія", "Інша Росія", комуністичної партії Г.Зюганова, партії Жириновського тощо.

Висновки

Підсумовуючи, можна сказати, що загалом російська національна доктрина є ідеєю відтворення, зростання і збереження руської цивілізації й культури, метою якої є не тільки протистояння "Товариству Тіні", імперії "Зла", а й побудова і панування у світі Російської Держави Суперкорпорації. Наскільки вона є провіденціалістською, — покаже час.

Список літератури

1. *Голанский М.М.* Новые тенденции в мировой экономике. Наш современник. – 1993. – № 4. – С. 156-165.

2. *Ильин И.А.* Об органическом понимании государства и демократии. Наш современник. – 1993. – № 3. – С. 139-147.

3. *Калашников М.* Третий проект. Спецназ Всевишнего: книга расследование. – М.: АСТ-Астрель, 2007. – 1134 с.

4. *Ленин В. И.* Итоги дискуссии о самоопределении. – Т. 30. – С. 254-268.

5. *Медведев В.С.* Национальная идея или чего ожидает Бог от России. – М.: Современные тетради, 2005. – 424 с.

6. *Никольский Е.* Войны России. Наш Современник. – 1991. – № 5. – С. 182-185.

7. *Солоневич И.* Политические тезисы. Наш современник. – 1992. – № 12. – С. 135-159.

8. *Солженицын А. И.* Как нам обустроить Россию. Посильные соображения. Комсомольская правда. – 1990. – 18 сент.

9. *Тарасов Б.* Военная стратегия России. Наш современник. – 1992. – № 2. – С. 112-124.

Н.В.Серегеев

ФИЛОСОФСКО-ИСТОРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ РУССКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ДОКТРИНЫ КАК ОБЛАСТЬ САМОРАЗВИТИЯ СУБЪЕКТИВНОГО ДУХА РОССИЯН

В статье раскрывается основное содержание русской национальной доктрины, рассчитанной на долгосрочную перспективу, в которой отображено содержание русской национальной идеи.

M. Sergeyev

PHILOSOPHICAL-HISTORICAL ANALYSIS OF THE RUSSIAN NATIONAL DOCTRINE AS AREA OF SAMOROZVITKU OF SUBJECTIVE SPIRIT OF RUSSIANS

Basic maintenance of the Russian national doctrine, counted on a long-term prospect maintenance of the Russian national idea is represented in which opens up in the article.

УДК 291. 11

О.М. Сідоркіна, канд. філос. наук

СОЦІАЛЬНА РОЛЬ ТА ФУНКЦІЇ РЕЛІГІЙНОЇ СВІДОМОСТІ В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ

У статті з точки зору соціальної філософії здійснюється ретроспективний огляд соціальної ролі та функцій релігійної свідомості в історії філософської думки.

Вступ

Активізація релігійної свідомості в умовах сучасної України зумовлюють суспільний та науковий інтерес до цієї проблематики. У розумінні складних процесів, що відбуваються в сучасній релігійній свідомості, важлива роль належить соціально-філософським підходам і концепціям, які акцентують увагу на закономірностях взаємодії матеріальної й духовної сфер суспільства. Це обумовлено важливим місцем релігійної свідомості у формуванні культурних особливостей різних типів спільнот. Все це робить актуальним поглиблення соціально-філософських аспектів її дослідження. Досягнення цієї мети передбачає використання історичного підходу до аналізу соціальної ролі релігійної свідомості, зокрема її відображення у соціально-філософських концепціях минулого і сучасності.

Аналіз досліджень і публікацій

У філософській, соціологічній та релігієзнавчій літературі висвітлювалися погляди на релігійну свідомість як на складову частину проблеми виникнення, становлення та сутності релігії загалом та окремих її історичних форм у зв'язку з розвитком суспільства, становлення й історичних форм інституціоналізації релігій, релігії як ідеологічної та суспільної інституції, релігійної свідомості з точки зору генези духовності, а також при дослідженні окремих конфесій і релігій у регіональному та часовому аспектах [1; 5; 8; 19; 20;

21; 26]. Серед сучасних робіт (О. Борисов, Ю. Борунков, Б. Лобовик, И. Журавлева), присвячених соціально-філософським аспектам релігійної свідомості, в яких так чи інакше, розглядалася історія філософської думки з зазначеного питання, проводився її аналіз щодо витоків та природи феномену релігійної свідомості, її структури, а також аналізувалися філософські підходи до гносеологічних засад релігійної свідомості [4; 5; 13; 16; 17]. Але при цьому недостатня увага приділялася цілісному аналізу історії філософських поглядів на соціальну роль релігійної свідомості, зокрема у зв'язку із дослідженням сучасного її стану.

Постановка завдання

Виходячи з вище означеного, для розкриття особливостей сучасної соціальної ролі та функцій релігійної свідомості, ми поставили за мету прослідкувати розвиток уявлень щодо соціальної ролі релігійної свідомості в історії філософської думки.

Основна частина

Теоретичне осмислення соціальної ролі релігійної свідомості ґрунтується на визнанні тісного зв'язку уявлень про природу релігійної свідомості з панівними світоглядними засадами та основними положеннями теоретико-філософських систем, специфікою їх методологічної бази. Залежно від цього розвивалося й уявлення про характер взаємозв'язку між окремими індивідами, пояснювалася їх необхідність, легітимність та сакральність.

Питання ролі та місця релігійної свідомості у структурі суспільної свідомості та духовному житті людини у тій чи іншій мірі було предметом розгляду у філософії Античності. Філософи цього періоду, досліджуючи питання сутності людини та природи соціальних спільнот, відмічали важливу роль духовної сфери, зокрема, значення релігійної віри у богів. Відносячи її до найвищих виявів духовної складової людини, вони вказували на потужний катарсичний вплив релігії на свідомість, а також визнавали її заporукою суспільної моральності, благочестя та стабільності [2, Т.1. Ч.1, с.381, 516].

Пізноантична християнська апологетика (Арнобій, Кіпріан, Клімент Олександрійський, Лактанцій, Мінуцій Фелікс, Ориген, Тертуліан, Юстин та ін.) на основі критики пізньоримського суспільства виробила ідеал добродійного християнського життя, в основі якого був принцип всеохлопючого, абсолютного добра, добродійності та людяності. Важливу роль у зв'язку з цим у філософії апологетів займав морально-практичний аспект релігійної свідомості, що розглядалася як сфера та спосіб практичної реалізації істинного життя людини. Конкретизація основного принципу християнського ідеалу життя в апологетиці полягала в обґрунтуванні принципу релігійно-етичного практицизму, християнського традиціоналізму й охоронництва, єдності теоретичної та діяльній сторін мудрості, з антиномізмом та парадоксією в якості логічної основи нового способу мислення. Організація суспільного життя повинна максимально сприяти реалізації основної мети і сенсу людського життя – досягнення вічного блаженства та пізнання і шанування Бога кожним членом суспільства [3, с.127, 128-129].

Подальшого розвитку уявлення про релігію і релігійну свідомість, як основу суспільного устрою отримали у патристиці та в середньовічній філософії. Релігійно-філософською основою розуміння місця релігії у суспільній свідомості у цей період, була християнська парадигма суспільства як «Civitas Dei» (Божого Граду) – божественної держави та пов'язана з ним категорія універсального «порядку» («ordo»). У змістовних рамках цієї парадигми формувалося розуміння ролі і функцій суспільної та релігійної свідомості. Зазначений теоретичний варіант будови людського суспільства отримав обґрунтування у теологічних працях Св. Августина [3, с.205, 215]. Уявлення про сталу та ієрархічну впорядкованість всесвіту, виявлення на основі реальних суспільних суперечностей упорядкованого функціонування добра і зла, сприяло частковому прийняттю соціального зла у християнській теології, що в майбутньому об'єктивно сприяло ідеологічному й законодавчо-правовому обґрунтуванню феодальної світської та церковної влади на основі обґрунтування раціонального людського досвіду осягнення проясв Божого існування (твори Ф. Аквінського) [2, Т. 1. Ч.2, с.584, 601-605].

Отже, в середньовічній християнській теології релігійна свідомість мала всеохлопючий характер і безпосередньо слугувала активним рушієм суспільного життя, вміщуючи у собі такі властивості, як теомність, аксіоматичність, нормативність, теоцентричність та теодиційність. В інших світових релігій-

них системах релігійної свідомості також надавалася провідна роль, проте характер і засоби її здійснення різнилися в залежності від особливостей їх віровчень та догматики.

Починаючи з епохи Відродження у філософській думці спостерігається поступовий відхід від принципів середньовічного теоцентризму у розумінні природи і функцій релігійної свідомості у житті суспільства та окремої людини. Це було пов'язано з кардинальними змінами у розвитку продуктивних сил, формуванням нових капіталістичних відносин. Соціальна роль релігійної свідомості почала визначатися через теорію «двох істин», яка відкрила шлях до поширення пантеїстичних та деїстичних тлумачень основних філософських проблем. Природа й суспільство набували у них більш самостійного і ціннісного значення, поступово долаючи дуалізм Бога та світу. Так, у поглядах Ф. Бекона присутні положення про взаємне невтручання науки та релігії й пов'язану з ним ідею про належність раціональної душі людини сфері релігії. При цьому, як мислитель і державний діяч, він був зацікавлений у розвитку продуктивних сил і намагався обмежити вплив релігії на науку, але як політик він вбачав у релігії потужний контролюючий чинник, який впливає на свідомість людей. Крім того, на його думку, поглиблення розуму людини у процесі пізнання, означає пізнання так званих «вторинних причин», через які Бог проявляє свою могутність [2, Т. 2. с.209]. Таке розуміння ролі релігійної свідомості було характерним і для інших філософів епохи: Помпонаці, Телезіо, Н. Маккіавелі [25, с.102]. Отже, в теорії «двох істин» релігійної свідомості відводилося визначене місце у структурі свідомості суспільства. Сфера її дії звужувалась до морально-етичної складової, тоді як сфера пізнання матеріального світу зазнавала раціоналізації.

Уявлення про суспільну роль релігійної свідомості набуло подальшого розвитку у філософії Просвітництва, зокрема в концептуальному полі так званої «природної релігії». Традиція натуралістичного пантеїзму епохи Відродження, пов'язаного з гілозоїзмом, у трактуванні питань соціальної ролі релігійної свідомості, в умовах XVII-XVIII століть набула рис деїзму. Спільним для різних напрямків деїстичних уявлень було поєднання раціонально-наукових підходів пізнання світу з ідеєю існування надприродного Бога. За ним зберігалися ті сфери, які неможливо було раціонально пояснити з позицій механістичних інтерпретацій природи і суспільства. Під «природною релігією» філософами Просвітництва (Ж. Боден, Е. Герберт) розумілася своєрідна єдина монотеїстична релігія, що панувала до появи інших віросповідань. Ця релігія передбачала віру у єдиного Бога, безсмертя душі, потойбічну відплату, але релігійну свідомість як таку ототожнювала із «розумними» моральними принципами. Такий раціоналізм визначав позиції окремих представників філософії Просвітництва щодо соціального значення релігійної свідомості. Так, французький матеріалізм у своїй критиці релігії визначав її як несумісну з жодною формою знання і непов'язану з реальною пізнавальною діяльністю людини, що вело до розгляду релігії й релігійної свідомості лише як омани людського розуму та різноманітних маніпуляцій з боку слу-

жителів культу, недостатнім знанням людьми законів природи [10, с.367].

На іншому філософсько-теоретичному рівні тлумачення соціальної ролі релігійної свідомості здійснено у німецькій класичній філософії. Так, у поглядах І. Канта суспільна роль релігійної свідомості визначалася системою морального обґрунтування буття Бога та критикою раціональної теології й діяльності церковних інституцій. Це відобразилося у поняттях «чистої віри» та «богослужбової» релігії. Проголошуючи історичний характер релігійної віри, І. Кант співвідносить виникнення богослужбового її типу з примусовістю та рабським станом свідомості, безпосередньо пов'язаної з історичною обмеженістю людського розуму [14, с.176, 182, 185-186].

Г.Ф. Гегель на основі діалектичного методу намагався зрозуміти релігію і релігійну свідомість як соціально-історичний феномен із метою обґрунтування сходження знання до більш високих філософських рівнів. Мистецтво, релігія, наука, філософія виступають необхідними щаблями втілення Абсолютної Ідеї. У релігії як певному виді духовно-практичного освоєння дійсності, аналогічно із спеціальними видами духовної культури (наприклад, художньою творчістю), її змістовна основа виражається у конкретно-чуттєвій формі уявлення, що зближує ці процеси з тими, які характерні для культової діяльності. В цьому полягає істотна передумова для стійкості релігійної свідомості [9, с.314].

Релігійна свідомість в абстрактно-антропологічній концепції Л. Фейєрбаха аналізується й критикується через категорії відчуження та відображення. У релігійних уявленнях відбувається хибне відбиття природної сутності людини та неадекватні їй умови її існування, які можливо подолати лише шляхом просвіченого атеїзму. Проте, виходячи із своїх філософських позицій відносно генези релігії, Л. Фейєрбах робив висновок про необхідність релігії у суспільстві, оскільки вона дає те, чого не вистачає людині. На практиці внаслідок заміни об'єкту обожнення повинне отримати розвиток нове релігійне почуття та свідомість (при відсутності культової діяльності), основою яких стане мораль ідеального чуттєвого щастя (любов «Я» і «Ти») та віра людини в себе і в інших (людина людині бог як основа колективізму і шлях до «комунізму») [22, с.371]. Принципово інший підхід щодо розуміння соціальної ролі релігійної свідомості розроблявся у марксистській соціально-філософській думці. У працях К. Маркса й Ф. Енгельса та В. Леніна релігійна свідомість розглядалася як одна із багатьох форм суспільної свідомості, яка виникла історично відображає минулі суспільні потреби і відносини. Останні виступали джерелом формування релігійних уявлень. Суспільна роль релігійної свідомості оцінювалася як негативна, а церква вважалася економічним та ідеологічним супротивником (як складовий елемент буржуазної ідеології та буржуазного ладу), що в якості духовної надбудови на матеріальному базисі суспільства повинен був відійти в минуле разом із класовим поділом суспільства [15, с.93; 18, с.123]. Отже, в концепції історичного матеріалізму релігійна свідомість була зведена до фантастичної, але історично закономірної форми суспільної свідомості, витoki якої мають суто соціальне коріння.

Значний внесок у науковий аналіз природи та соціального значення релігійної свідомості здійснили представники функціонального, психологічного та структурного напрямків релігієзнавства. Функціоналізм виходив із власного розуміння місця й ролі релігійної свідомості у розвитку соціокультурної і духовної сфер суспільства, які він (аналогічно до структурних концепцій) розглядав не ізольовано, а як частини цілого. В основу аналізу була покладена ідея про структурність релігійної свідомості як певного компонента в соціокультурній системі (сакралізація, легітимація, «зачаклування» та «розчаклування» світу за М. Вебером, соціальні цінності та норми як «святищене» у Е. Дюркгейма, релігійна свідомість і культові дії як спосіб подолання кризових ситуацій. У Б. Малиновського принцип «патриципації» особи як внутрішнє прагнення людини до надприродного, відчуття містичної причетності до нього, яке розуміється як тотожне існуванню взагалі у Л. Леві-Брюля та ін.) [7; 12, с.382-389; 17, с.50; 21, с.53-54].

Аналіз соціальної ролі релігійної свідомості в сучасній філософській думці представлений у різних напрямках філософської антропології, екзистенціалізму, класичному психоаналізі, неофрейдизмі, прагматизмі, неопротестантській теології як відгук на загострення суспільних проблем новітніх західних суспільств. У філософії екзистенціалізму проблеми функціонування релігійної свідомості отримали тлумачення з позицій граничного антропоцентризму та унікальності людської особистості у практичному функціональному світі (акосмізм людини) [6, с.162-181, 216-258]. У класичному психоаналізі (З. Фрейд, К. Юнг) релігійній свідомості відводилася компенсаторна та захисна функції по відношенню до агресивного підсвідомого, а також архетипів свідомості, які полягають у знятті наслідків протистояння між підсвідомими прагненнями й протидіючими їм культурними нормами, а також забезпечують від руйнівного по відношенню до суспільства та особистості впливу не-свідомого [6, с.182-215; 24].

На відміну від класичного психоаналізу, у працях послідовників З. Фрейда та неофрейдизмі спонукальні мотиви людської поведінки розглядалися ними не як суто біологічні компоненти людської природи, а як результат соціальних і культурних процесів. Зокрема Е. Фромм розглядав питання про характер та соціальну роль релігійної свідомості у сучасному суспільстві у рамках пошуку шляхів вирішення так званих «екзистенційних» та «історичних» дихотомій. Можливість їх подолання він пов'язував із створенням нового, «гуманістичного суспільства», оскільки вони залежать від певних соціальних умов. Серед конкретних шляхів гуманізації існуючої соціальної системи важлива роль відводилася ним поширенню нових форм «психодуховної» орієнтації, які виступатимуть «еквівалентами релігійних систем минулого» та створенню мікроспільнот, заснованих на цих спільних «психодуховних» орієнтаціях, які за формою нагадують ритуально-символічне церковне життя [23, с.98-99].

З позицій прагматичної теорії істини (Ч. Пірс, У. Джеймс) релігійний досвід переживання присутності надприродного реальний як будь-який емпіричний досвід, а релігійна віра здатна змінювати життя та вчинки людини у кращий бік. Релігія надає людині

впевненості про благополучне завершення багатьох життєвих ситуацій, полегшує сприйняття більш успішних людей про зло і страждання, і турботу про знедолених покладати на Його милість. Отже, саме така релігійно-моральна віра та відповідна їй свідомість здатна забезпечити добродійну поведінку людини, а сама релігійна віра відповідає найбільш глибоким внутрішнім потребам людини [11, с.516]. Отже, розвиток уявлень про суспільно-охоронну та компенсаторну функцію релігійної свідомості від часів Просвітництва полягав у переході від визнання подібних функцій за традиційними релігіями до конструювання різноманітних форм «нерелігійних» релігій як їх заміни.

Своє розуміння соціального значення релігійної свідомості запропоновано представниками сучасного неоортодоксального протестантизму (теологія «кризи») (К. Барт, Р. Нібур, П. Тілліх та ін.). Він протиставляє світській ліберальній традиції та ліберальному протестантизму з їх ідеєю автономного індивіда ортодоксальну тезу «священства всіх віруючих» як єдино вірне тлумачення проблем індивідуалізму. Це протиставлення відбувається у площині практичної діяльності та у площині свідомості. Вся сфера соціального буття людини розглядається як сфера її вітчуждення від справжнього буття, як відхід від Бога та вираз гріховності, оскільки соціальне удосконалення людини не наближає її до Бога. З точки зору протестантської неоортодоксії, релігійна свідомість справжньої людини повинна мати виключно духовно-критичну функцію, визнаючи лише один абсолютний трансцендентний ідеал, який знаходиться по-за історією та над нею [6, с.300, 302].

Висновки

Отже, в історико-філософській традиції можна виділити три підходи до розуміння соціальної ролі і функцій релігійної свідомості. Представники першого підходу, який можна назвати теонічним, надавали релігійній свідомості всеохоплюючий характер та функцію активного рушія суспільного життя у його спрямованості на досягнення спасіння (теодіційність). Прибічниками такого підходу були Св. Августин, Арістотель, Ф. Аквінський, Платон, А. Сенека, представники релігійної філософії К. Барта, Р. Нібура, П. Тілліха та ін.

Представники другого напрямку – раціоналістично-позитивного, визнавали важливу суспільну роль релігійної свідомості, але не оцінювали дану форму свідомості як домінуючу. Філософи, які відстоювали цю думку, належали до різних течій, проте, основну увагу приділяли всебічному дослідженню функціональних та структурних особливостей релігійної свідомості в житті суспільства (Ф. Бекон, Г. Гегель, І. Кант, Е. Дюркгейм, М. Вебер, Л. Леві – Брюль, Б. Малиновський, З. Фрейд, К. Юнг та ін.).

Третій напрямок досліджень – раціоналістично-негативний наголошував на негативному впливі релігійної свідомості на суспільство й людину. Її роль полягала у компенсуванні індивідуального або соціального безсилля людини як способу його примирення із суспільно обумовленою недосконалістю життя (Т. Гоббс, М. Вольтер, К. Маркс, Ф. Енгельс, Л. Фейєрбах, В.І. Ленін, Е. Фромм та інші).

Список літератури

1. Алексєєнко А. П. Природа духовності: Монографія / Алексєєнко А. П. – Х.: Факт. – 2004. – 240 с.

2. Антология мировой философии: В 4-х т. – М.: Мысль, 1969-1972. – АН СССР Ин-т философии «Философское наследие». – Т. 1. – Ч. 2. Философия древности и средневековья / [ред. коллегия: В. В. Соколов (ред. состав. Первого тома и автор вступит. статьи), В. Ф. Асмус, В. В. Богатов, М. А. Дынник, Ш. Ф. Мамедов, И. С. Нарский, Т. И. Ойзерман и др.], 1969. – 936 с.; Т. 2. Европейская философия от эпохи Возрождения по эпоху Просвещения / [ред. коллегия: В. В. Соколов (ред. состав. второго тома и авт. вступ. статьи), В. Ф. Асмус, В. В. Богатов, М. А. Дынник, Ш. Ф. Мамедов, И. С. Нарский, Т. И. Ойзерман и др.], 1970. – 776 с.

3. Бычков В. В. Эстетика отцов церкви. Апологеты. Блаженный Августин / Бычков В. В. – М.: Ладомир, 1995. – 593 с.

4. Бориссов О. С. Религиозное сознание как объект философского исследования: дис. ... канд. филос. наук: 09.00.06 / Олег Сергеевич Борисов. – СПб., 2000. – 183 с.

5. Борунков Ю. Ф. Религиозное сознание (Философский анализ): дис. ... доктора филос. наук: 09.00.06 / Юрий Филиппович Борунков. – М., 1993. – 305 с.

6. Буржуазная философия XX века / [авт.: Митрохин Л. Н. и др.]. – М.: Политиздат, 1974. – 258 с.

7. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма / Макс Вебер; [пер. з нім. О. Погорілого]. – К.: Основи, 1994. – 261 с.

8. Виговський Л. А. – К., Хмельницький – Ковальський, 2004. – 339 с.

9. Гегель Г.-В.-Ф. Философия религии / Гегель Г.-В.-Ф. Сочинения: В 2-х т. Т.2. / Общ. ред. А. В. Гулыга; перевод с немец. П. П. Гайдено и др. – М.: Мысль, 1977. – 573 с.

10. Гольбах П. Избранные произведения в 2-х т. Т. 1 / Гольбах Поль Анри; общ. ред. и вступ. статья Х. Н. Момджяна; пер. с франц. П. С. Юркевича; АН СССР Ин-т философии. – М.: Соцэкгиз, 1963. – 715 с. – (Философское наследие);

11. Джеймс У. Многообразие религиозного опыта / Джеймс У.; [пер. с англ.; под общ. ред. П. С. Гуревича и С. Я. Левит] – М.: Наука, 1993. – 432 с.

12. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии / Дюркгейм Э.; [пер. с франц. и послесловие А. Б. Гофмана] – М.: Наука, 1991. – 575 с. – (Социологическое наследие)

13. Журавлева И. А. Возрождение религиозного сознания в современной России: дис. канд. филос. наук: 09.00.11 / Ирина Алексеевна Журавлева. – Уфа, 2005. – 140 с.

14. Кант И. Трактаты и письма / Кант Иммануил. – М.: Наука, 1980. – 186 с.

15. Ленин В. И. Полное собрание сочинений. Издание 5-е. Т. 1-55. Т. 29 / Ленин В. И.; подготовка к печ. Н. П. Коликова, А. Г. Хоменко; Ин-т марксизма ленинизма при ЦК КПСС. – М.: Издательство политической литературы, 1973. – 782 с.

16. Лобовик Б. А. Религиозное сознание и его особенности / Лобовик Б. А. – К.: Наукова думка, 1986. – 247 с.

17. Лобовик Б. О. Религійні погляди, почуття, поклоніння / Лобовик Б. О. – К.: Видавництво політичної літератури України, 1970. – 84 с.184.

18. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. Издание 2. Т. 1–50. Т. 7 / Маркс К., Энгельс Ф.; Подгот. к печ. Е. П. Канделем, Н. Д. Субириной, А. Р. Миськевич; Ин-т марксизма ленинизма при ЦК КПСС. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1956. – 669 с.

19. Рязанова Л. С. Релігійне відродження в Україні: соціокультурний контекст / Л. С. Рязанова – К.: Біла Криниця, 2004. – 239 с.

20. Сухов А. Д. Религия как общественный феномен (Философские проблемы исследования) / Сухов А. Д. – М.: 1973. – 70 с.

21. Токарев С. А. Религия в истории народов мира / С. А. Токарев – Изд. 2 исправленное и дополненное. – М.: Политиздат, 1965. – 623 с.

22. Фейербах Л. Сочинения в 2-х т. Т. 2 / Фейербах Людвиг; отв. ред. Б. В. Мееровский; сост., перевод, прим. Б. В. Мееровский, С. А. Ромашко; Российская Академия наук, Ин-т философии. – М.: Наука, 1995. – 425 с. – (Памятники философской мысли)

23. Фромм Э. Догмат о Христе / Фромм Эрих; [пер. с англ. Е. Рудневой, Е. Федина, Е. Балагушкина; сост. и автор предисловия П. С. Гуревич]. – М.: Олимп, ООО «Издательство АСТ – ЛТД», 1998. – 416 с. – (Классики зарубежной психологии)

24. Юнг К. Г. О психологии восточных религий и философии / Юнг Карл Густав; [сост. А. М. Рудкевич; перевод с немец. А. М. Рудкевича и В. М. Бакусева]. – М.: Медиум, 1994. – 255 с.
25. Юсим М. А. Этика Макиавелли / Юсим М. А.; [отв. ред. В. И. Рутенбург; АН СССР] – М.: Наука, 1989. – 158 с. –

(Научно-популярная литература. Серия «Из истории мировой культуры»)

26. Яблоков И. Н. Социология религии / Яблоков И. Н. – М.: Мысль, 1979. – 93 с.

Е.Н. Сидоркина

СОЦИАЛЬНАЯ РОЛЬ И ФУНКЦИИ РЕЛИГИОЗНОГО СОЗНАНИЯ В ИСТОРИИ ФИЛОСОФСКОЙ МЫСЛИ

В статье с точки зрения социальной философии определяются социальная роль и функции религиозного сознания в истории философской мысли.

E. Sidorkina

SOCIAL ROLE AND FUNCTIONS OF RELIGIONS CONSCIOUSNESS IN THE HISTORY OF PHILOSOPHICAL THOUGHT

The article is devoted to determining religions consciousness social role and its functions in the history of philosophy.

УДК 316.34

Ю.В. Харченко, канд. філос. наук

ОБРАЗ ИНФОРМАЦИОННОГО СУСПІЛЬСТВА В СУЧАСНИХ НАУКОВИХ НАРАТИВАХ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Кіровоградський державний педагогічний університет імені В. Винниченка

У статті проводиться соціально-філософський аналіз феномену інформаційного суспільства в контексті становлення сучасних наукових наративів.

Вступ

Сучасний філософський дискурс постійно поповнюється різноманітними термінами, понятійними конструктами, засобом яких можна більш змістовно описати хаотичний перебіг подій, що відбуваються в глобальному соціокультурному просторі, охарактеризувати їх специфіку та особливості. Поява значної кількості термінів зумовлена також необхідністю пояснення ситуації «оновлення» цього простору та його основних складових – різноманітних соціальних практик (науки, політики, економіки, освіти, культури тощо); осмислення постійної змінності його внутрішньої та зовнішньої конфігурації.

Сучасні наукові наративи не в змозі уникнути «засилля» термінів й через появу цілої низки прикладних наук, які скоріше ставлять нові задачі, порушують нові проблеми, але не завжди їх розв'язують. На основі класичних наукових теорій утворюються «некласичні», «постнекласичні». Їх репрезентують у якості «нео-теорій». Це призводить до певної «риторизації» гуманітарних наративів та «сакралізації» (шляхом ускладнення категоріального апарату «точних» наук) природничих. Так, накопичені знання перевищують міру їх можливої продуктивної переробки не лише звичайною людиною, а й фахівцем. Останнім важко оцінити й обробити потужні пласти інформації, систематизувати та застосувати нові знання на практиці, охопити повною мірою ключові наукові зрушення. Виникає дилема: що відкинути, а що зберегти?

Змінюється й сама практика. «Вигляд» соціальної реальності з кожним днем ускладнюється і прояснити суть цього явища може лише ефективна наукова теорія. Проте, слід вказати на проблематичність моделювання такої теорії. Спроби запропонувати єдину теорію суспільства нового типу, здійснив Д. Беллом, Е. Гідденсом, М. Кастельсом, Е. Тоффлером, Ф. Фукуямою та іншими, виявилися достатньо успішними. Однак їх підходи не зовсім повно, з об'єктивних причин, висвітлили цей феномен. На

нашу думку, виняткова значущість вищевказаних теорій полягає, по-перше, в отриманих результатах і висновках про те, що глобальний соціум виявився надзвичайно багатовимірним і лише почав по-новому оформлюватися і невідомо скільки триватиме цей процес. По-друге, в них найбільш повно і цілісно окреслено «образ» майбутнього суспільства нового типу. Питання ж про те, як цей «образ» втілиться на практиці, залишається відкритим.

Вважаємо також за необхідне акцентувати увагу на винятковій поліфонічності сучасних сфер знання. Їх взаємодія веде до появи особливого типу реальності – комунікативного простору. Останній засобом продукування інформації, інноваційних технологій репрезентує процедуру взаємозв'язку всіх фрагментів соціальної реальності. Будь-яка сучасна сфера соціального життя людини залежить від засобів розповсюдження та обміну інформацією, від її якості, достовірності та доступності. Процедура впровадження інформації визначається рівнем комунікаційних та комунікативних технологій. Підкреслимо, що терміном «комунікативна технологія» ми позначаємо взаємодію дискурсивних практик у процесі продукування інформації. Терміном «комунікаційні технології» позначаються технічні засоби зв'язку – транспортні та Інтернет-мережі, супутникові системи тощо.

Вдосконалення засобів комунікації веде до інтенсифікації процесу впровадження «нового» в соціальну практику. Як наслідок гострі виклики сучасності ставлять нові завдання – проаналізувати характер (іноді трансгресивної) динаміки соціальної дійсності; по-новому прочитати буття соціального; дослідити як відбувається перекоструювання соціальної реальності з огляду на зрушення в природничих та гуманітарних науках; переосмислити роль і значення минулих надбань людства (тобто з'ясувати як відкинути «старе» і впровадити у практику «нове»).

В цьому контексті особливо значущою стає й сфера філософських досліджень. Саме філософія